

Kritik mot en överförmyndare för brister i tillsynen över en förmyndarförvaltning

---

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 18 november 2004, framförde AA klagomål mot Överförmyndaren i Gotlands kommun. Hon anförde bl.a. följande. I samband med att hennes dotter avled i maj 1998 erhöll hennes dotterson BB, född 1988, bl.a. försäkringsersättning om ca 300 000 kr. BB far, CC, har av överförmyndaren tillåtits att ta ut pengar från BB:s konton för att använda dem för egen del. Uttagna medel har använts till bl.a. ett bilköp och CC:s levnadskostnader. Trots att hon i samband med besök hos överförmyndaren och per telefon begärt att få redovisningshandlingar rörande BB ekonomiska förhållanden, har hon inte fått några sådana handlingar.

Utredning

Akten i förmynderskapsärendet avseende BB lånades in och granskades, varvid bl.a. följande framkom. BB erhöll den 10 augusti 1998 försäkringsersättning om 291 200 kr. Beloppet sattes av utbetalaren, Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag (AFA), in på ett överförmyndarspärtrat konto. En del av BB:s medel placerades senare i en kapitalförsäkring (fondförsäkring) i Handelsbanken. En annan del användes för inköp av aktier. Enligt ett skuldebrev den 13 mars 1999 lånade BB ut 25 000 kr till CC. Lånet, som löpte med 6 procents ränta, skulle amorteras med sammanlagt 5 000 kr om året.

En av CC upprättad årsräkning för år 1999 inkom till överförmyndaren den 5 juni 2000. Räkningen, som bl.a. innehöll en uppgift om att BB hade en fordran på CC uppgående till 15 000 kr, granskades utan anmärkning av dåvarande överförmyndaren DD den 8 juni 2000. Årsräkningarna för åren 2001–2003 inkom samtliga till överförmyndaren den 10 februari 2004. Räkningarna, som endast innehöll uppgifter om BB:s tillgångar i form av fond- och aktieinnehav vid varje års slut, granskades samma dag utan anmärkning av nuvarande överförmyndaren EE. Några årsräkningar för åren 1998 och 2000 fanns inte i överförmyndarens akt. Enligt räkningen för år 2003 uppgick BB:s tillgångar vid utgången av detta år till sammanlagt 130 971 kr.

Den 10 februari 2004 gav EE CC tillstånd att från BB:s konto i Handelsbanken med nummer 342250272 ta ut 20 000 kr. Enligt CC:s uttagsansökan skulle pengarna användas till ”skuld till mormor, kläder, buffert för ev. nya möbler, resor m.m.” Den 7 juni 2004 gav EE CC tillstånd att sälja andelar i BB fondförsäkring för ett belopp om 20 000 kr. Av dessa medel skulle 10 000 kr enligt ansökningen användas till ett lån till CC. Resterande 10 000 kr skulle användas till ”bil, telefonräkning, resor till bl.a. Norrland och Stockholm, examenskläder, sommarkläder, skor, ev. ny mobil, sommarnöjen”.

Efter granskningen av akten remitterades AA:s anmälan till Överförmyndaren i Gotlands kommun. I ett yttrande anförde EE följande.

Den 12 augusti 1998 inkom meddelande från AFA att 291 200 kr utbetalats till BB, --- efter avlidna modern FF (överförmyndarspärtrat konto). Pengarna överfördes senare till olika fonder (överförmyndarspärtrade).

BB:s mormor AA ifrågasätter att fadern CC använder BB:s barnpension och studiebidrag. Dessa pengar är ju till för BB:s uppehälle och skall användas till detta.

Undertecknad beviljade uttagstillstånd den 7 juni 2004 med 20 000 kr. För att detta skulle godkännas krävdes BB:s medgivande. BB har själv undertecknat ansökan om uttagstillstånd. 10 000 kr av dessa skall återbetalas till BB under hösten 2004 samt vintern 2005. Enligt BB:s mormor har BB ej gjort något medgivande. Vi utgår från att namnteckningen är BB:s, i annat fall får AA göra en polisanmälan i vanlig ordning.

I ett kompletterande yttrande anförde EE följande.

BB:s mormor ifrågasätter varför hon inte fått se någon redovisning. Enligt våra noteringar var hon på besök hos undertecknad den 21 maj 2003, kl. 13.00, och fick se redovisning samt kontoutdrag.

Den 8 mars 2005 blev undertecknad uppringd av AA. Hon är upprörd över att BB:s far har tagit ut pengar. Jag förklarade för henne att eftersom BB är drygt 16 år kräver jag att han undertecknar ansökan om uttag. BB har tillsammans med sin far varit på expeditionen och begärt ett uttag som båda undertecknat. Beträffande det förra uttaget säger BB att han var införstådd med detta och har undertecknat ansökan.

Överförmyndaren anmodades därefter att yttra sig över AA:s påstående om att hon har begärt men inte fått ut redovisningshandlingar från överförmyndaren. EE uppgav följande.

AA har begärt att få ta del av redovisningshandlingar vilket hon även har fått. Någon begäran om att få ut handlingar har inte kommit oss tillhanda.

AA yttrade sig över remissvaret. Hon uppgav bl.a. att hon numera erhållit kopior av årsräkningarna för åren 1999 och 2001–2002.

Vid en förnyad granskning av överförmyndarens akt i förmyndarskapsärendet har följande framkommit. En begäran från AA om att omgående få ut redovisningshandlingarna avseende BB kom in till överförmyndaren den 5 april 2005. De begärda redovisningshandlingarna översändes enligt en anteckning i akten till AA den 9 april 2005. När överförmyndaren den 1 november 2005 översände akten i ärendet till JO hade ännu inte årsräkningen för år 2004 inkommit till myndigheten.

I beslut den 17 februari 2006 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

Överförmyndares tillsyn över föräldrars förmyndarförvaltning

Bestämmelser om föräldrars förmyndarförvaltning finns i 13 kap. föräldrabalken. När en omyndigs föräldrar är förmyndare är det föräldrarna som bestämmer hur tillgångar som står under deras förvaltning skall användas eller placeras. Om endast en av föräldrarna är förmyndare, gäller bestämmelserna om förmyndare honom eller henne (1 §). I vissa angivna fall skall föräldraförvaltningen vara underkastad överförmyndarkontroll. Så skall ske bl.a. om den omyndige har tillgångar som kommit att överstiga åtta gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (2 § första stycket). I fråga om dessa föräldraförvaltningar gäller särskilda regler om dels placering m.m., dels redovisningsskyldighet till överförmyndaren. Inom en månad efter det att värdet av den omyndiges tillgångar överstigit ovan nämnda belopp, skall föräldrarna ge in en förteckning över tillgångarna till överförmyndaren (3 § första stycket). Den omyndiges tillgångar får i vissa angivna fall placeras utan samtycke av överförmyndaren (5 §). Placering i aktier kräver dock samtycke från överförmyndaren (6 §). Detsamma gäller vid uttag av försäkringsersättning som betalats ut till en omyndig genom att sättas in på bank med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd (8 §). Föräldrar skall före den 1 mars varje år i en årsräkning till överförmyndaren redogöra för förvaltningen under föregående år av den omyndiges egendom. I årsräkningen skall anges egendomen och dess värde vid början och slutet av den tid som räkningen avser, skulder som hänför sig till egendomen vid samma tidpunkter och inkomster av egendomen och utgifter som har betalats med egendomen eller dess avkastning (14 §).

CC:s föräldraförvaltning är underkastad överförmyndarkontroll. Innan jag går in på frågan om överförmyndaren i något avseende brustit i sin tillsyn över CC:s förvaltning, vill jag något kommentera vad som framkommit vid granskningen av överförmyndarens akt i det aktuella ärendet. Såvitt framgår av handlingarna lämnade CC aldrig in någon förteckning över BB tillgångar till överförmyndaren. Vidare saknas årsräkningar för åren 1998 och 2000 samt nu även för år 2004. Det innebär att det inte är möjligt att, enbart genom en granskning av akten, få en klar bild över BB:s ekonomiska förhållanden. Redan det är naturligtvis en allvarlig anmärkning mot överförmyndaren. I det sammanhanget vill jag dock erinra om att jag i ärendet inhämtat yttrande endast från den nuvarande överförmyndaren i

Gotlands kommun och att jag därför har begränsat min granskning till att avse den period under vilken hon varit verksam som överförmyndare. Det innebär att jag inte går närmare in på åtgärder som vidtagits av EE:s företrädare under tiden från 1998 och fram till den 31 december 2002.

Överförmyndarens kontroll över CC:s föräldraförvaltning

Den 10 februari 2004 inkom till överförmyndaren av CC upprättade årsräkningar för åren 2001–2003. Räkningarna innehöll, som angetts ovan, endast uppgifter om BB tillgångar i form av fond- och aktieinnehav vid varje års slut. Däremot saknades uppgifter om värdet på BB:s tillgångar vid respektive års början liksom uppgifter om inkomster och utgifter. Trots de angivna bristerna och trots att årsräkningarna för åren 1998 och 2000 saknades, granskade överförmyndaren de ingivna räkningarna utan anmärkning. Enligt min mening är det uppenbart att överförmyndarens beslut att godkänna räkningarna inte föregicks av någon reell prövning. Jag kan dessutom konstatera att de ingivna räkningarna helt saknar uppgift om BB fordran på CC enligt det till överförmyndaren tidigare ingivna skuldebrevet. Det ingår naturligtvis i överförmyndarens kontroll över föräldraförvaltningen att bevaka att lånet amorteras och att ränta betalas enligt villkoren i skuldebrevet. Om överförmyndaren gjort en sådan kontroll, har hennes åtgärder i vart fall inte dokumenterats i akten.

Under år 2004 meddelade överförmyndaren vid två tillfällen beslut om s.k. uttagstillstånd avseende BB:s medel. Den 10 februari gav hon CC tillstånd att från BB konto ta ut 20 000 kr. Den 7 juni gavs CC tillstånd att sälja andelar i BB:s fondförsäkring till ett belopp om 20 000 kr. Inte heller dessa beslut kan enligt min mening, med hänsyn till den bristfälliga redovisningen från CC:s sida, ha föregåtts av någon reell prövning av överförmyndaren. I det sammanhanget vill jag också framhålla att det inte är en tillräcklig förutsättning för att ett sådant tillstånd skall ges att den omyndige själv har samtyckt till åtgärden. Som framgår av bestämmelserna i 9 kap. föräldrabalken har en underårig en mycket begränsad rätt att själv förfoga över sin egendom. Även om BB således har undertecknat ansökningarna om tillstånd till uttag, har det ålegat överförmyndaren att vid varje tillfälle göra en självständig bedömning av om ändamålet med uttaget varit rimligt. Vid en sådan prövning borde i vart fall poster som ”lån till pappa”, ”skuld till mormor”, ”bil” och ”telefonräkning” inte utan vidare utredning ha godtagits av överförmyndaren. Enligt 12 kap. 8 § föräldrabalken gäller dessutom att om fråga uppstår om rättshandling mellan en omyndig och förmyndaren, har förmyndaren inte rätt att företräda den omyndige. Det innebär att CC inte haft rätt att företräda BB i samband med upptagandet av lånet från denne. Överförmyndaren borde därför, när hon fick vetskap om lånet mellan BB och CC, enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken ha förordnat god man att bevaka BB rätt vid rättshandlingens företagande.

Jag anser sammanfattningsvis att överförmyndaren i flera viktiga hänseenden grovt har brustit i sin tillsyn över CC:s förvaltning och att hon förtjänar allvarlig kritik för detta. Bristerna vad gäller kontrollen av årsräkningar och tillståndsbeslut

överensstämmer för övrigt med de iakttagelser som jag gjorde vid min inspektion av Överförmyndaren i Gotlands kommun under hösten 2005. När det gäller det aktuella förmynderskapsärendet utgår jag från att effektiva åtgärder omedelbart vidtas för att förmå CC att fullgöra den redovisningsskyldighet som åligger honom enligt reglerna i föräldrabalken. I det sammanhanget vill jag erinra om möjligheten att besluta om vitesföreläggande enligt 16 kap. 13 § föräldrabalken; ett tillvaratagande av den omyndiges rätt förutsätter att överförmyndaren utnyttjar de möjligheter som finns att framtvinga en redovisning.

Utlämnande av redovisningshandlingar

Enligt 16 kap. 7 § föräldrabalken har en omyndig som fyllt 16 år och den som har god man eller förvaltare rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. En sådan rätt har också den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar.

Någon begäran från AA om att få ta del av redovisningshandlingarna i det aktuella förmynderskapsärendet har inte dokumenterats i överförmyndarens akt förrän den 5 april 2005. Överförmyndaren har dock i sitt remissvar bekräftat att AA framställt en sådan begäran, och hon har också uppgett att AA fått se redovisning och kontoutdrag vid ett besök på överförmyndarexpeditionen den 21 maj 2003. Jag finner inte skäl att ifrågasätta denna uppgift från överförmyndaren. Däremot kan jag konstatera att CC vid tidpunkten för AA:s besök ännu inte gett in årsräkningarna för åren 2001–2003 och att således den enda redovisningshandling som fanns tillgänglig hos överförmyndaren var räkningen för år 1999. Jag utgår från att överförmyndaren nu har tagit ställning till AA:s begäran i alla delar och vidtar inga ytterligare åtgärder i saken.